

УДК 376.3-046.24:58](07821)

О.М. Ткач
tkach77oksana@ukr.net

**ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЗАНЯТЬ З ФОРМУВАННЯ
СЕМАНТИЧНИХ ПОЛІВ СЛІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОРЕКЦІЙНОЇ МЕТОДИКИ**

Відомості про автора: Оксана Ткач, асистент кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна.
Email: tkach77oksana@ukr.net

Contact: Oksana Tkach, PhD, Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilsky, Ukraine. Email: tkach77oksana@ukr.net

Ткач О.М. Тематика та зміст занять з формування семантичних полів слів на різних етапах реалізації корекційної

методики. У статті подано змістові модулі та тематику корекційних занять, що проводяться з учнями з тяжкими порушеннями мовлення середнього шкільного віку. Визначено принцип відбору лексичного матеріалу та навчальні предмети, що стали підґрунтям для обраної тематики. Описано особливості структуризації лексичного матеріалу за трьома основними освітніми напрямками: людинознавчий, природознавчий та суспільствознавчий і обґрунтовано принцип вибору тем занять з огляду на вищезначені напрямки. До кожного із освітніх напрямків сформовано завдання та перелік мовленнєвих знань та вмій, що мають бути сформовані у результаті реалізації корекційної програми. Визначені літературні джерела та інші інформаційні ресурси, які можуть використовуватись на різних етапах корекційної роботи. Описані критерії до вибору лексичного матеріалу: лексична, граматична та синтаксична доступність матеріалу; приналежність до різних частин мови; відповідність навчальним програмам для дітей з ТПМ визначених вікових категорій; висока частота їх вживання у повсякденному житті та на заняттях у школі; значимість слова для реалізації корекційно-виховної мети. Визначені компоненти психічної діяльності, що стали опорними для досягнення поставлених корекційних цілей.

Ключові слова: семантичне поле, навчальна програма, опорні групи лексики, освітні напрямки, тематика занять, корекційна спрямованість, актуалізація, синхронізація та гармонізація семантичних полів.

Ткач О.М. Тематика и содержание занятий по формированию семантических полей слов на разных этапах реализации коррекционной методики. В статье представлены содержательные модули и тематика коррекционных занятий, проводимых с учащимися с тяжелыми нарушениями речи среднего школьного возраста. Определен принцип отбора лексического материала и учебные предметы, которые стали основой для выбратематики. Описаны особенности структуризации лексического материала с учётом трёх основных образовательных направлений: человековедческий, природоведческий и обществоведческих. Обоснованно принцип выбора тем занятий учитывая вышеуказанные направления. К каждому из образовательных направлений сформированы задачи и перечень речевых знаний и умений, которые должны быть сформированы в результате реализации коррекционной программы. Определены литературные источники и другие информационные ресурсы, которые могут использоваться на различных этапах коррекционной работы. Описанные критерии к выбору лексического материала: лексическая, грамматическая и синтаксическая доступность материала; принадлежность к разным частям речи; соответствие учебным программам для детей с ТПМ

определенных возрастных категорий; высокая частота их употребления в повседневной жизни и на занятиях в школе; значимость слова для реализации коррекционно-воспитательной цели. Определены компоненты психической деятельности, которые стали опорными для достижения поставленных коррекционных целей.

Ключевые слова: семантическое поле, учебная программа, опорные группы лексики, образовательные направления, тематика занятий, коррекционная направленность, актуализация, синхронизация и гармонизация семантических полей.

Тkach O.M. Scope and content of classes forming semantic fields of words at different stages of correction methods. The article presents the content modules and topics of rehabilitative training, conducted with students with severe speech of secondary school age. Detected principle of selection of lexical material and learning objects, which became the basis for vybratematiki. The features of the structuring of lexical material, taking into account the three main educational areas: chelovekovedcheskih, natural history and social science. Reasonably principle of choosing the activities given above directions. For each of the areas of education and to create a task list of speech skills and knowledge, which should be formed as a result of the implementation of corrective programs. Determined the literary sources and other resources that can be used at various stages of correctional work. Described criteria for the selection of material lesichnogo: lexical, grammatical and syntactic material availability; belonging to different parts of speech; appropriate training programs for children with severe speech disorders of certain age groups; high frequency of their use in everyday life and in the classroom; the importance of the word for the implementation of corrective training goals. The components of mental activity, which became the reference for the achievement of the remedial purposes.

Key words: semantic field, curriculum, basic vocabulary groups, educational areas subject classes, orientation correction, updating, synchronization and harmonization of semantic fields.

Зважаючи на нові виклики суспільства та вимоги до знань та умінь, що пред'являються до дітей з ТПМ у «Стандарті освітніх послуг до навчання та виховання дітей з психофізичними порушеннями», важливим є формування повноцінної мовленнєвої системи [7; 11]. При цьому акцентується увага не тільки на лінгвістичних чи мовних її складових (фонетичній, лексичній і граматичній), але і на розвитку комунікативних здібностей (використанні мовленнєвих вмінь для отримання, переробки та подальшого зберігання і використання інформації). На важливості оволодіння лексичними категоріями, засвоєнні значеннєвого, змістового та компонентного їх наповнення

акцентують увагу мовознавці та філологи, лінгвісти, нейропсихологи та корекційні педагоги. Тому й на часі створення методики, яка б охоплювала комплексну корекцію вищезгаданих критеріїв мовленнєвої діяльності.

Зміст тем, що увійшли до пропонованої системи занять для формування семантичних полів слів у дітей середнього шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення, був узятий із навчальних програм. Змістові модулі та тематика корекційних занять визначалася програмами предметів варіативної та інваріантної частин програми, таких як мова та література, суспільствознавство, природознавство, мистецтвознавство, технології та здоров'я і фізична культура [8; 10].

Для 5-го класу ми використали змістові модулі таких навчальних дисциплін, як українська мова, українська та світова література, математика, історія України, природознавство, музичне та образотворче мистецтво, трудове навчання та основи здоров'я. Для учнів 6-го класу корекційні заняття розроблялися з огляду на тематику як вже вище означених, так і нових дисциплін, а саме: всесвітньої історії, біології та географії. Для учнів 7-го класу були включені окремі тематичні модулі з основ фізики та хімії. Варто відмітити, що тематика більшості занять не мала чіткої прив'язки до окремих предметів, а виконання завдань вимагало використання знань з кількох навчальних дисциплін.

Для полегшення відбору та структуризації пропонованих нами тем на усіх етапах корекційної роботи було здійснено їх поділ за трьома основними освітніми напрямками: природознавчий (природні явища та їх місце у житті людини), людинознавчий (фізичні та психічні характеристики, усвідомлення себе як особистості), та суспільствознавчий (взаємодія, відстоювання своїх думок та поглядів, формування національної та етнічної ідентифікації особи у соціумі). Пропонувалися як вузькі (конкретні) теми, що були направлені на розвиток та структуризацію знань у межах одного освітнього напрямку, так і узагальнюючі, що містили усі вищезгадані напрямки та в першу чергу були направлені на синхронізацію знань та розширення лексичних можливостей до їх вираження (табл.1).

Природознавчий напрямок для учнів 5-го класу був представлений темами, що сприяли формуванню та уточненню природничих знань і умінь про тіла і речовини, що оточують людину, умови життя на планеті Земля, небесні, теплові, звукові та електричні явища. Учням 6-го класу, окрім вищеперерахованих тем, були запропоновані заняття, що поглиблювали та уточнювали знання про цілісні природні та штучні екосистеми і місце у них людини, формувалися більш глибокі знання про Всесвіт та докільля, будову та функціонування рослин, механізми пристосування до різних умов життя. Для учнів 7-го класу тематика завдань та занять була направлена на корекцію та формування природничих знань та стосувалася як рослинного, так і тваринного світу, а саме: середовище існування, взаємодія, кругообігу в природі, користі для людини та інших істот живої та неживої природи. Учні пригадували

різні характеристики речовин та їх властивості, закони функціонування всесвіту та клітин.

Людинознавчий напрямок для учнів 5-х класів містив теми, що передбачали формування вмінь використовувати зразки народної творчості (міфи, легенди, казки, прислів'я, приказки, літописи) як власного народу, так і представників інших груп для розвитку таких особистісних якостей, як індивідуальність, особливість, ідентичність, відповідальність, гідність, совість, сором, відчуття провини, повага, допомога, чуйність.

Таблиця 1

Тематика корекційних занять

Класи	Освітні напрямки		
	Природознавчий	Людинознавчий	Суспільствознавчий
5 клас	1. Планета Земля. 2. Основні елементи на нашій планеті: повітря та вода. 3. Газообмін у природі. 4. Електричні та хімічні явища 5. Зміна пір року. 6. Земля – зелена планета. 7. Жителі планети Земля. 8. Вплив людини на природу.	1. Обрядові дієства та звичаї. 2. Міфи та легенди мого народу. 3. Дії та вчинки людей і їх наслідки. 4. Яким я хочу бути (мрія-казка). 5. Позитивні якості особистості. 6. Ми всі різні – виховання толерантності та терпимості.	1. Сім'я, родинні відносини. 2. Родинне дерево. 3. Сімейні традиції та свята. 4. Хочу бути здоровим, спортивні змагання. 5. Ми подорожуємо сім'єю. 6. Відпочинок на морі. 7. Безпечна подорож у гори.
6 клас	1. Сонце, та інші небесні світила. 2. Будова та функціонування сонячної системи. 3. Земля – наш дім. 5. Клімат, кліматичні зони. 5. Формування екосистем. 6. Різноманіття рослинного та тваринного світу.	1. Я. Хто я? 2. Я і моя сім'я. 3. Я і мої друзі. 4. Чому я вважаю себе українцем. 5. Ментальні особливості українського народу у моєму характері. 6. Коли варто іти на компроміс.	1. Суспільство – що це? 2. Моя країна – Україна. 3. Права та обов'язки людей у демократичних країнах. 4. Відносини у колективі однолітків. 5. Я так хочу, а чого хочеш ти? 6. Ми обираємо професії.

7 клас	<ol style="list-style-type: none">1. Як виникло життя.2. Моря та океани.3. Материки .4. Різноманіття рослинного світу.5. Тваринний світ: види тварин.6. Кругосвітня подорож .	<ol style="list-style-type: none">1. Людина, будова її тіла.2. Функціонування мого організму.3. Допоможи собі сам (правила надання першої допомоги собі та іншим).4. Екстремальні ситуації та виживання у них.5. Хочу бути сміливим.6. Я захисник своєї Вітчизни.	<ol style="list-style-type: none">1. Формування етнічних груп на території нашої країни.2. Взаємодія етнічних груп.3. Ми господарі на своїй землі.4. Зміни у побуті людей.5. Використання новітніх технологій у житті людей.6. Ми будемо майбутнє моєї країни.
---------------	--	--	---

Цей напрямок для учнів 6-го класу представлений тематикою направленою на самоідентифікацію особистості та визначення її приналежності до певних етнічних груп, віднаходження та розвиток у собі певних якостей, психічних та фізичних характеристик (доброта, кмітливість, ввічливість, толерантність, терпимість, пунктуальність, обов'язковість....). Використовувалися завдання на пригадування народних звичаїв, обрядів та їх значення, легенд та історичних описів походження народу, його історичного шляху. Для учнів 7-ого класу використовувались теми, що поглиблювали знання про фізичний розвиток людини, історію рідного краю. Були використані художньої твори, що ілюструють історію боротьби народу за незалежність, почуття гідності, захисту власних поглядів, турботи про рідних та природу. Стимулювали дітей висловлювати та обґрунтовувати своє відношення до жорстокості та милосердя, духовного багатства людини.

Суспільствознавчий напрямок для учнів 5-х класів був представлений темами, що формують та уточнюють знання про фізичний розвиток людини, її рухову активність та активний відпочинок, види спорту, профілактику захворювань, загартовування, правила безпеки на вулиці та вдома, поведінку в різних ситуаціях. Окремим напрямком представлена тематика сімейних та родинних відносин, формування на їх базі моральних та культурних цінностей (сімейні та національні погляди, традиції, свята) як окремої сім'ї, так і етнічної групи чи багатонаціонального суспільства. Для учнів 6-х класів найбільш широко представлений суспільствознавчий напрямок через включення тем, що висвітлювали місце праці у житті людини, цінність людини у суспільстві, обов'язки перед собою та іншими, взаємопорозуміння в сім'ї. Для цього на більшості проведених занять моделювалися ситуації спілкування з однокласниками і друзями, допомоги старшим і молодшим, слабким і немічним. Використання казок, легенд, художніх творів з прихованим змістом були направлені

на вдосконалення знань учнів стосовно прав та свобод людини, принципів демократії, суспільної справедливості і соціальної різноманітності, розуміння культурно-національних особливостей українського народу. Суспільствознавчий напрямок для учнів 7-х класів представлений тематикою взаємин людей в історичному та духовному контекстах, вирішенні конфліктних ситуацій, розумінні місця окремого індивіда як у історії народних рухів, визвольних війн, так і у ситуації сьогодення.

Аналіз підручників для учнів 5-7-х класів, рекомендованої додаткової літератури дозволив нам визначити оптимальний словниковий склад тем. Для його підбору ми використали статистичний (частотний) та тематичний принципи, що дозволило нам до кожної з лексичних тем сформувані опорні групи лексики. Словниковий матеріал ми згрупували за його віднесеністю до різних частин мови (іменники, дієслова, прикметники, прислівники, складні та складені числівники, дієприкметники та дієприслівники), а також включили образні словосполучення та порівняльні звороти. Для структурування слів у межах однієї лексичної теми ми використали ієрархічний принцип (від конкретного значення до поняття). Загалом, до кожної із лексичних тем нами було підібрано від 250 до 300 слів.

Для відбору мовленнєвого матеріалу ми врахували такі критерії: лексична, граматична та синтаксична доступність матеріалу; приналежність до різних частин мови (основних та службових); відповідність навчальним програмам для дітей з ТПМ визначених вікових категорій; досить висока частотність їх вживання у повсякденному житті та на заняттях у школі; значимість слова для реалізації корекційно-виховної мети; провідна роль запропонованих слів у розумінні визначених нами завдань.

Для реалізації корекційної програми було виділено три основні етапи здійснення програми (табл.2).

Таблиця 2

Напрямки корекційної роботи з розвитку та вдосконалення семантичних полів слів

Назва етапу	Корекційна мета	Напрямки корекційної роботи
I етап – орієнтувальний (актуалізації набутих знань)	– актуалізувати словниковий запас з даної лексичної теми користуючись літературними джерелами, аудіо – та відео матеріалами; – стимулювати використання у активному та писемному мовленні різних типів семантичних зв'язків з допомогою схем-	– включення в систему лексичних зв'язків; – актуалізація знань за допомогою направлених асоціаціями; – актуалізація знань за допомогою вільних асоціацій.

	малюнків, ілюстрацій, та на матеріалі різних типів асоціацій.	
II етап - накопичувальний (накопичення, розширення та синхронізації семантичних полів)	<ul style="list-style-type: none">– накопичувати лексичний запас відповідно до запропонованих лексичних тем;– формувати вміння використовувати різні типи семантичних зв'язків в усному та писемному мовленні;– розширювати лексичні можливості стосовно всіх компонентів семантичного поля;– формувати вміння синхронізувати знання з різни предметів та використовувати їх при характеристиці різних об'єктів та суб'єктів оточуючого середовища.	<ul style="list-style-type: none">– накопичення компонентів семантичного поля у словнику учнів;– засвоєння готових схем та моделей побудови висловлювань;– самостійне формування однотипних та багатокомпонентних висловлювань;– поширення самостійних висловлювань через сприймання нової інформації (друкованої, аудіо -, відеоінформації з мовленнєвим і без мовленнєвого супроводу);– стимуляція парадигматичних та синтагматичних зв'язків в усному та писемному мовленні (за схемами, моделями та самостійно);– формування поширених висловлюванням з використанням синтагматичних та епідигматичних типами зв'язків;– синхронізація навчальної інформації з досвідом дитини;– формування вміння за самостійним вибором будувати висловлювання з використанням різних типів семантичних зв'язків.
III етап – гармонізації (структуризації семантичних полів)	<ul style="list-style-type: none">– систематизація мовленнєвого досвіду через структурування семантичних полів;– розмежування семантичного ядра та периферії семантичного поля.	<ul style="list-style-type: none">- систематизація компонентів семантичного поля;- синхронізація ядра та периферії семантичних полів (за лексичними темами);- формування вміння змінювати лексичне наповнення ядра та периферії семантичного поля;- відпрацювання вміння використовувати різні типи семантичних зв'язків за спеціально визначеними умовами і самостійним вибором.

Орієнтувальний, метою якого була актуалізація набути знань. Накопичувальний, на якому було зосереджено увагу на розширенні словникового запасу, розширення та синхронізації семантичних полів та засвоєнні основних моделей побудови висловлювань з використанням усіх типів семантичних зв'язків. Етап гармонізації, структуризації та реполяризації семантичних полів мав на меті сформувати в учнів середнього шкільного віку з ТПМ вміння самостійно створювати та видозмінювати семантичні поля використовуючи інформацію отриману з різних джерел та галузей знань, за власним вибором чи інструкцією трансформувати вже існуючі семантичні поля.

Аналіз наукових праць В.Андруховської, Е.Батерса, М.Лісіної, О.Потебні, В.Тарасун та В.Фрумкіної [1; 4; 6; 8; 10] дозволив нам зосередитися на кількох, на наш погляд, важливих завданнях, що мають реалізовуватись під час розвитку семантичних полів на першому етапі. Зокрема, має розширюватись лексичне наповнення семантичних полів, накопичення слова, поєднуючись у певній послідовності, створюють різні типи семантичних зв'язків. Для розвитку композиційних характеристик висловлювань молодших школярів, а саме для їх змістового наповнення, задіюються когнітивні можливості для чіткої структуризації семантичних полів. Не менш важливим на нашу думку є формування у дітей різних моделей оцінювання та мовленнєвого обґрунтування своїх висловів. При цьому важливим буде розвиток вміння поєднувати знання та мовленнєві терміни з усіх галузей знань, та використовувати логічну побудову умовисновків. Також важливим є розвиток трансляційних можливостей мовлення дитини, що реалізуватиметься нами за рахунок розвитку емоційного, особистісного та етнокультурного компонентів у формуванні мовленнєвої сфери дитини в цілому та семантичних полів зокрема.

На другому етапі акцентувалась увага на накопиченому словнику дитини різних частин мови за раніше означеними лексичними темами. Водночас створювалися умови для уточнення їх значеннєвого (лексичного) наповнення та використання не тільки окремих складових (слів різних частин мови), а і вміння прослідковувати та використовувати у активному мовленні різні мовленнєві явища, такі як багатозначність, синонімія, паронімія, омонімія та ін. Дуже важливою також була і синтаксична структуризація висловлювань, використання різних способів та форм поєднання слів між собою з подальшою кореляцією їх значень. Другим напрямком ми визначили розвиток референтних характеристик та композиційних можливостей семантичних полів, а саме: розвиток когнітивної та логічної складової, формування вміння визначати змістове наповнення слова чи вислову в конкретній ситуації та можливості до їх видозміни.

На третьому етапі був важливим розвиток трансляційних можливостей мовленнєвої системи у дітей з ТПМ середнього шкільного віку. Розвиток особистісного компоненту забезпечувався через використання позитивних якостей характеру та темпераменту дитини,

особливостей функціонування центральної та периферійної нервової системи. Етнокультурний компонент забезпечувався глибшим пізнанням дитиною культурних та мовленнєвих традицій власного народу, засвоєнням зразків народної творчості та використанням цих елементів у власному мовленні. У той же час використовувались уже сформовані культурно-етнічні особливості внутрішнього світу дитини та створенні мовленнєві еталони зразків мовлення рідних та близьких дитини. Емоційний компонент забезпечується використанням емоційно значимих ситуацій для дитини. Використанням принципу «через цікаве, знайоме та позитивне до нового і незнайомого».

Отже, в основу сформованої нами системи корекційних занять ми включили розвиток (розгортання) лексичної сфери, композиційну структурування семантичних полів за рахунок синтаксичного та когнітивного аспектів і розвиток трансляційних можливостей полів через урахування впливу на їх формування особистісного, емоційного та етнокультурного чинників. На різних етапах вони реалізовувались по різному.

Список використаних джерел

- 1. Бизюк А. П.** Основы нейропсихологии. Учебное пособие / А.П. Бизюк. – СПб.: Речь, 2005. – 293с.
- 2. Глущенко І.І.** Корекція лексичної сторони мовлення на логопедичних заняттях у молодших школярів із затримкою психічного розвитку: дис. ... канд. пед. наук: 13.0003 / І.І. Глущенко; Херсонський держ. ун-т. – К., 2010. – 288с.
- 3. Зимняя И.А.** Лингвopsиxология речево́й де́ятельности / И.А. Зимняя. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 432 с.
- 4. Петренко В.Ф.** Основы психосемантики / В. Ф. Петренко. – 2-е изд., доп.– СПб.: питер, 2005. – 480с.
- 5. Плющ М.Я.** Словоформа в семантично елементарному та ускладненому реченні. Вибрані праці / М.Я. Плющ. – К. : 2011. – 128с.
- 6. Потебня А.А.** О соотношении языка и мышления // Психолингвистика в очерках и извлечениях: Хрестоматия / Под общ. ред. В.К. Радзиховской / А.А. Потебня. – М., 2003. – С 93-123.
- 7.** Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення [Авт.-укладачі : М.К. Шеремет, В.В. Тищенко, В.В. Тарасун та ін].– К.: Почат. шк., 2005. – 224 с.
- 8. Тарасун В. В.** Комплекс навчальних завдань з граматики та орфографії / В.В. Тарасун – К.: ІСДО, 1994. – 128 с.
- 9. Тищенко В.В.** Зміст інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності В.В. Тищенко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова: – 2005. – Вип. – Т. 2. – С. 129-141.
- 10. Фрумкина Р.М.** Психолингвистика: Учеб. для высш. учеб. заведений / Р.М. Фрумкина. – М: Издательский центр «Академия», 2001. – 320 с.
- 11. Шеремет М.К.** Стандарти освіти (І-ІV кл. спеціальної школи для дітей з ТВМ) / М.К. Шеремет. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 120 с.

References

1. **Bizjuk A. P.** Osnovy nejropsihologii. Uchebnoe posobie / A.P. Bizjuk. – SPb.: Rech', 2005. – 293c.
2. **Glushhenko I.I.** Korekcija leksichnoï storoni movlennja na logopedichnih zanjattjah u molodshih shkoljariv iz zatrimkoju psihichnogo rozvitku: dis. ... kand. ped. nauk: 13.0003 / I.I. Glushhenko; Hersons'kij derzh. un-t. – K., 2010. – 288c.
3. **Zimnjaja I.A.** Lingvopsihologija rechevoj dejatel'nosti / I.A. Zimnjaja. – M.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut, Voronezh: NPO «MODJeK», 2001. – 432 s.
4. **Petrenko V.F.** Osnovy psihosemantiki / V. F. Petrenko. – 2-e izd., dop.– SPb.: piter, 2005. – 480s.
5. **Pljushh M.Ja.** Slovoforma v semantichno elementarnomu ta uskladnenomu rechenni. Vibrani praci / M.Ja. Pljushh. – K. : 2011. – 128s.
6. **Potebnja A.A.** O sootnoshenii jazyka i myshlenija // Psiholingvistika v ocherkah i izvlechenijah: Hrestomatija / Pod obshh. red. V.K. Radzihovskoj / A.A. Potebnja. – M., 2003. – S 93-123.
7. Programi dlja zagal'noosvitn'oï shkoli dlja ditej z tjazhkimi porushennjami movlennja [Avt.-ukladachi : M.K. Sheremet, V.V. Tishhenko, V.V. Tarasun ta in].– K.: Pochat. shk., 2005. – 224 s.
8. **Tarasun V.V.** Kompleks navchal'nih zavdan' z gramatiki ta orfografii / V.V. Tarasun – K.: ISDO, 1994. – 128 s.
9. **Tishhenko V.V.** Zmist intelektual'nogo komponenta movlennevoï dijtal'nosti V.V. Tishhenko // Naukovij chasopis NPU imeni M.P. Dragomanova: – 2005. – Vip. – T. 2. – S. 129-141.
10. **Frumkina R.M.** Psiholingvistika: Ucheb. dlja vyssh. ucheb. zavedenij / R.M. Frumkina. – M: Izdatel'skij centr «Akademija», 2001. – 320 s.
11. **Sheremet M.K.** Standarti osviti (I-IV kl. special'noï shkoli dlja ditej z TVM) / M.K. Sheremet. – K.: NPU im. M.P. Dragomanova, 2004. – 120 s.

Received 27.01.2016

Reviewed 04.03.2016

Accepted 28.03.2016